

Dokumentation på dagtilbudsområdet – af hvad og for hvem?

Bent B. Andresen
*Ph.d. og lektor på Danmarks
Institut for Pædagogik og
Uddannelse, Aarhus Universitet*

Denne artikel vedrører dokumentationsaktiviteter på dagtilbudsområdet. Der er stigende bevidsthed om, at dokumentation er nyttig på dette område, men begrænset viden om, hvorfor og for hvem det er nyttigt at dokumentere. Artiklen bidrager til at udfylde dette videnhul. Den munder ud i en række fund vedrørende den oplevede nytteværdi af styrket dokumentation i dagtilbud. Disse fund er empirisk funderet, idet de bygger på følgeforskning i tilknytning til et udviklingsprojekt, som er gennemført i seks kommuner i samarbejde med Program for Læringsledelse – dagtilbud i 2015-2019.

Som udgangspunkt kan dokumentation være grundlag for pædagogisk analyse, fælles refleksion og systematisk evaluering af hidtidig indsats samt prioritering af kommende indsats. Man dokumenterer nærmere bestemt den hidtidige indsats og vurderer, hvad der, om overhovedet, skal styrkes fremover af hensyn til børnenes trivsel, udvikling, læring og dannelse. Det involverer i princippet alle centrale aktører på dagtilbudsområdet, og artiklen er disponeret i henhold til styringskæden på dette område:

- stat (Folketing, regering og ministerier)
- kommune (politisk udvalg, områdechef, pædagogiske konsulenter)
- tilbudsleder (klynge, dagtilbud, dagpleje)

- pædagogisk medarbejder (pædagoger, pædagogiske assistenter, medhjælpere).

På et overordnet niveau anvendes dokumentation for det første til at prioritere indsatsen, allokere ressourcer til denne, føre tilsyn og give styringsmæssigt indblik i arbejdet med læreplaner på den enkelte lokation. Her anvender lederen og det pædagogiske personale for det andet dokumentation vedrørende pædagogiske miljøer og aktiviteter og deres betydning for hele børnegruppens udvikling og trivsel. For det tredje anvender de dokumentation om enkelte børns udvikling og trivsel. For det fjerde anvender lederen dokumentation om administrative og personalemæssige forhold.

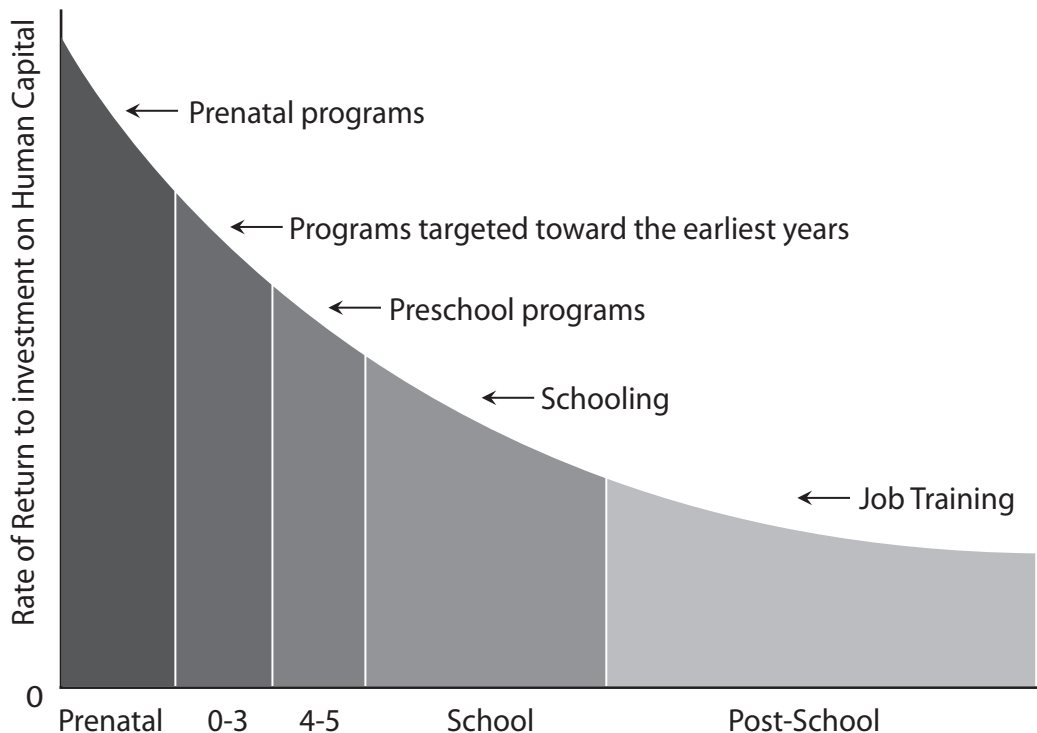
I det følgende er der fokus på det første og andet formål, idet dokumentation og underretninger om enkeltbørn, personaleforhold, administration og arbejdsmiljø ikke behandles. Med denne afgrænsning er hensigten at behandle følgende problemformulering: *Hvorfor og for hvem* er det nyttigt at dokumentere indsatsen på dagtilbudsområdet?

Dokumentation på nationalt og kommunalt plan

Talrige foredrag på konferencer, oplæg på pædagogiske temadage, indlæg på møder og skriftlige former for dokumentation henviser til resultaterne af en undersøgelse, som er lavet af James Heckman for omkring 50 år siden blandt udsatte børn og deres familier, og som typisk bliver formidlet med afsæt i den tegnede kurve i figur 1. Det er karakteristisk for den Heckman-inspirerede tænkning, som i dag har indtaget det politiske miljø på Christiansborg (Jønsen, 2019), at en indsats målrettet underprivilegerede

børn i høj grad bidrager til at øge velstanden i samfundet. Det blev i sin tid dokumenteret ved at sammenligne en sådan indsats med en indsats til fordel

for sårbare ældre, som ikke kunne læse eller skrive og ikke havde nogen uddannelse.

Figur 1. Heckman-kurven.¹

I nyere undersøgelser har Heckman ligeledes dokumenteret, at det har stor betydning for velstanden i samfundet, at den pædagogiske indsats begynder tidligt, er af høj kvalitet og medvirker til at udvikle udsatte børns karakterdannelse (Carneiro & Heckman, 2003; Heckman, 2006; Heckman, 2016). Tilsvarende fremgår det af en dansk forskningsoversigt, at en indsats i dagtilbud af høj kvalitet styrker sandsynligheden for, at disse børnegrupper udvikler sig alders-

svarende: "børn af forældre med begrænset eller ingen uddannelse, børn fra familier med stærkt begrænsede økonomiske ressourcer, eller børn af indvandrere, hvor det talte sprog i hjemmet er forældrenes modersmål" (Christoffersen, Højen-Sørensen, & Laugesen, 2014).

Heckmans pointe er, at ressourcer, som bliver brugt på dagtilbudsområdet, udgør investeringer og ikke blot omkostninger. For eksempel dokumenterer han fordele for samfundsøkonomien (*rate of return*), som omfatter reducerede udgifter til overførselsindkomster og øgede skatteindtægter (*the more we learn, the more we earn and vice versa*).

1 Kurven er hentet fra <https://heckmanequation.org/resource/the-heckman-curve>

Det har selvsagt stor betydning, om man fokuserer på omkostningerne ved driften af dagtilbud eller anlægger et investeringsperspektiv. I det ene tilfælde vil man typisk søge at mindske udgifterne og bruge relativt få ressourcer på dagtilbudsområdet. I det andet tilfælde giver det god mening at allokere flere ressourcer til dette område med henblik på at styrke børns handlemuligheder og livschancer samt skabe øget velfærd i samfundet.

Selvom børnelivet har en menneskelig værdi, der ikke kan opgøres i kroner og ører, skaber det grundlag for arbejdsevne og selvforsørgelse senere i livet, som godt kan måles: "Det koster penge at implementere og drive en social indsats. Til gengæld kan den bidrage til at forbedre livskvalitet og kompetencer hos de borgere, der modtager den. (...) Det vil typisk betyde, at det offentlige kan spare penge andre steder eller måske få højere skatteindtægter, hvis borgeren kommer i job. Således kan en social indsats opfattes som en investering. Ud over et menneskeligt afkast kan den også give et økonomisk afkast, som helt eller delvist kan opveje indsatsens omkostninger" (Jacobsen et al., 2018, s. 5).

Det er ikke svært at finde opbakning til denne form for dokumentation blandt aktører på det øverste niveau i styringskæden. For eksempel efterspørger det politiske miljø på Christiansborg i stigende grad solid dokumentation af de samfundsmæssige fordele ved at investere på børneområdet, og det har etableret Den Sociale Investeringsfond for udsatte børn og unge (Finansministeriet, 2018). Europæiske politikere er tilsvarende opmærksomme på betydningen af at investere i børns personlige udvikling, sociale integration, livslange læring, senere arbejdsduelighed og samlede livschancer (EU, 2018). I lighed med mange andre lande har Danmark desuden tiltrådt Salamanca Erklæringen, hvori det fastslås, at "alle børn har en grundlæggende ret til og skal have mulighed for

at opnå og opretholde et acceptabelt læringsniveau" (UNESCO, 1994). Fra niveau 1 i styringskæden er det også meldt ud, at børn med behov for en særlig indsats skal have mulighed for at udvikle sig, og at der skal tages højde for børn i udsatte positioner (Børne- og Undervisningsministeriet, 2020).

Fra niveau 2 i styringskæden er de politiske udmeldinger tilsvarende, at børn i udsatte positioner skal sikres et godt børneliv. Det er imidlertid ikke tilstrækkeligt at indskrive dem i dagtilbud. Hvis de kommer i dagtilbud, hvor voksenkontakten har lav kvalitet, bliver de "dobbelt" udsatte. Det skal derfor være dagtilbud af høj kvalitet, hvilket afhænger af det pædagogiske personales uddannelsesniveau og dets opmærksomhed på det enkelte barn (Petersen, 2019). Det kan ses i lyset af, at: "Kvaliteten af interaktionen mellem voksen og barn er den mest betydningsfulde enkeltfaktor i børneinstitutionen for barnets intellektuelle udvikling" (Christoffersen, Højen-Sørensen, & Laugesen, 2014, s. 10).

James Heckman, som i dag er involveret i et dansk børneforskningscenter, har været med til at undersøge, om og i hvilket omfang den danske, pædagogiske model er et eksempel til efterfølgelse for andre lande. Resultaterne tyder på, at Danmark ikke er en god rollemodel for andre lande på det pædagogiske område (Jakobsen & Holm, 2019). Den sociale mobilitet er nemlig relativt begrænset, og det går langsomt med at realisere værdierne om social retfærdighed og lige muligheder for alle børn og unge. For eksempel er hver syvende mellem 15 og 29 år i Danmark hverken i uddannelse eller i job (Andersen, 2018). Dokumentation af livsforløbene for nogle af disse "glemte unge" kan give indblik i, hvilke forhold eller faktorer der har medvirket til, at de er havnet i denne udsatte position. I den forbindelse er det nærliggende at dokumentere, om og i hvilket omfang det har noget at gøre med deres tid i dagtilbud. Hvad betyder det

for eksempel, at børn i dagtilbud indimellem må kigge langt efter de voksne?

Kvalitetstid i dagtilbud vil have langvarige effekter på barnets muligheder senere hen i livet, men den kan naturligvis ikke stå alene. Den tegnede Heckman-kurve i figur 1 kan derfor give anledning til en misforståelse om, hvordan det er bedst at prioritere de forskellige pædagogiske indsatser (Vickery, 2019). Kurven illustrerer imidlertid betydningen af interventioner målrettet små børn med behov for en særlig indsats og ikke indsatsen i almindelighed i dagtilbud. I en senere undersøgelse præciserer Heckman (2016), at en kurve magen til den i figur 1 vedrører en indsats målrettet en gruppe børn, som er underprivilegerede (*disadvantaged*).

I almindelighed er der behov for en mangeårig indsats. Det er vigtigt at gøre en solid indsats for gravide og 0-6-årige børn i samarbejde med deres forældre (Christensen, 2018), men det er lige så vigtigt at gøre en solid indsats i førskolealderen, skoletiden og ungdomsårene for at fremme udviklingen af personlige og sociale kompetencer (Heckman, Pinto, & Saveleyev, 2013). Faktisk kan det øge velstanden mere i samfundet, hvis man prioritere indsatsens for aldersgruppen 6-25+, men den tidlige indsats for de mindre børn udgør selvkært en forudsætning for at gøre det (Rea & Burton, 2017).

I modsætning til det billede, som tegnes i figur 1, er der med andre ord dokumentation for, at den generelle indsats i dagtilbud, i skoler med stabilt fremmøde og godt udbytte samt på videregående uddannelser og på erhvervsuddannelser med relevant indhold har stor betydning for både den enkeltes livschancer og for samfundets velstand (ibid.).

Dokumentationsaktiviteter i det enkelte dagtilbud

På niveau 3 og 4 i styringskæden er dokumentation nyttig for tilbudsledere og ansatte til pædagogiske

opgaver til at give svar på dette og mange andre relevante spørgsmål, hvilket er temaet i det følgende. Gennem konkrete eksempler er det hensigten at belyse brugen af data som dokumentation af pædagogiske miljøers og aktiviteterets betydning for børnenes udvikling og trivsel samt af behov for forbedringer heraf. Eksemplerne stammer fra et projekt, som er gennemført i 2015-19 i alle dagtilbud i seks kommuner i samarbejde med Program for Læringsledelse – dagtilbud. Det omfatter omkring 3.000 ledere og pædagogiske medarbejdere samt forældre til børn i dagtilbud, som hvert andet år er blevet spurgt om deres oplevelser af læringsmiljøet og dets betydning for børnenes udvikling og trivsel. Børn, som har nået en vis alder, er også selv blevet spurgt.²

Frem for blot at tænke, synes eller mene, at læringsmiljøet er velfungerende og til gavn for børnene, herunder dem i udsatte positioner, er det nyttigt for aktørerne på niveau 2-4 i styringskæden at blive mere datainformeret og sætte spørgsmål ved deres hidtidige synsninger (boks 1)³.

Boks 1

"Dataene har sparket til deres synsninger om, hvad der giver forældretilfredshed, og hvordan drenge og piger oplever deres liv. Der har været mange, gode ahaoplevelser, som de ikke ville have fået, hvis de ikke havde haft data fra kortlægningerne.

2 Følgende grupper besvarer et digitalt spørgeskema: tilbudsledere, pædagogiske medarbejdere og dagplejere, 4-5-årige og 6-årige børn samt deres forældre og kontaktpædagoger.

3 Denne og de følgende tekstbokse indeholder autentiske udsagn fra 12 fokuserede gruppinterviews med 79 repræsentanter for ledere og pædagogisk personale, som er gennemført i forsommeren 2019 i Billund, Fredericia, Hedensted, Kolding, Nordfyns og Svendborg Kommune, og som er nærmere beskrevet i rapporten *Styrket kollektiv og analytisk praksis gennem brug af data og forskningsviden* (Andresen, 2020).

For dem har det at arbejde med data i hvert fald betydet, at de har holdt mere fokus på opgaven frem for på mange synsninger. Når de er blevet datainformeret, har de fået et fagligt løft, hvor de ud fra forskellige faglige perspektiver overvejer, hvad der kunne ligge bag ved data.

At være datainformeret betyder, at de ikke laver løsninger eller træffer beslutninger på grundlag af tilfældigheder. De leder heller ikke efter personlige synsninger: 'Jeg synes, at vi skal det her'. De har et datamateriale, hvori de vælger noget ud, fordi de tænker: 'Det kan være brugbart at dykke ned i det og arbejde med det blandt medarbejderne'.

På kommuneniveau kan det også bruges til at sige noget om, hvor de kan løfte hverdagen og skabe sammenhængskraft. De tager dialogen på forskellige niveauer ud fra de pædagogiske analyser og ikke ud fra synsninger".

Generelt er den oplevede nytteværdi af at bruge data som dokumentation i dagtilbud stor, fordi ledelsen på forskellige niveauer og det pædagogiske personale herved får adgang til løbende at analysere, vurdere og evaluere, hvorvidt de har etableret et velfungerende læringsmiljø og formår at styrke både omsorg, tryghed og alsidig udvikling for børn med forskellige forudsætninger.

Hvis dagtilbudslederne på forskellige niveauer i det kommunale system ikke har adgang til denne form for dokumentation, vil de være nødt til selv at frembringe den. Deres samarbejde med Program for Læringsledelse – dagtilbud bidrager nærmere bestemt til at løse den ekstra opgave, som de ellers selv skulle løse (boks 2).

Boks 2

"I en kortlægning får de faktisk en brugerundersøgelse, børnene stemmer i forhold til børnemiljøet og en lille pejling på medarbejdernes trivsel og oplevelse af egne kompetencer. Det er rigtig mange ting i én omgang. De får noget foræret, som de ellers skulle lave på en anden måde; hvis de ikke havde kortlægningerne, skulle de gøre noget andet. Det er rigtigt nok et stort arbejde at indsamle alle de data, men bagefter har de rigtig mange data at arbejde med, som de – set i forhold til den nye lovgivning – ville skulle skaffe på anden vis".

I boks 2 omtales ny lovgivning, som er udtryk for tænkningen i det politiske miljø på Christiansborg. Ved implementering af den styrkede pædagogiske læreplan er der krav om systematisk dokumentation, som kan danne grundlag for løbende evalueringer. Hensigten er at udvikle og synliggøre arbejdet i det enkelte dagtilbud, og resultaterne heraf skal offentliggøres mindst hvert andet år (Børne- og Socialministeriet, 2018). Endvidere er det skrevet ind i dagtilbudsloven, at "børns oplevelser af børnemiljøet skal inddrages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed" (Børne- og Undervisningsministeriet, 2020).

Alt i alt skaber det behov for, at man systematisk dokumenterer og evaluerer, hvordan børn oplever indsatsen i dagtilbud. For deltagerne i programmet er erfaringerne generelt, at det er til stor nytte at gøre det. En væsentlig grund er, at ledelsen og det pædagogiske personale herved har mulighed for systematisk at høre børnenes stemme (boks 3).

Boks 3

"Den helt store nytteværdi har været, at børnenes stemme har været en del af programmet. Det har virkelig gjort en stor forskel".

"De har nydt at spørge børnene så systematisk, som de gør i Program for Læringsledelse".

"Det har været nyttigt at kunne vende tilbage til resultaterne af kortlægningerne, når de kom ud af en tangent. Det var fint at kunne gå tilbage og sige: 'Jamen, det er jo børnenes udsagn'. Det har givet et stærkt fokus på børnene".

Boks 4

"Børnene har sagt nogle ting, så de nogle gange var nødt til at se på det, de voksne sagde, med nogle andre øjne. Børnenes stemme er blevet tilagt en vægt. De har været nødt til at tage det alvorligt, når der har været noget, de ellers kunne have bortforklaret. Det er den helt store nytteværdi i Program for Læringsledelse".

"De får øje på nogle ting i resultaterne. (...) For eksempel stemte besvarelsenerne fra kontaktpersonen i forhold til en gruppe børn ikke helt overens med det, børnene selv havde svaret (...). De snakkede om, hvad det er, der gør, at de selv har en anden opfattelse".

Som før omtalt er der gennemført kortlægninger i samarbejde med Program for Læringsledelse – dagtilbud hvert andet år. Hvis ledelsen og det pædagogiske personale ønsker at evaluere forbedringsarbejder på årsbasis, kan de bruge de mellemliggende perioder på at analysere andre former for dokumentation. For eksempel kan lederen og det pædagogiske personale anvende data fra egne observationer og interviews med børnegrupper eller deres forældre om læringsmiljøets betydning for børnenes velbefindende og alderssvarende udvikling (Nordahl & Hansen, 2016). Det kan omfatte områder, som det er relativt let at observere eller tale med børnene om. Det skal selvklart også omfatte obligatoriske områder såsom, "at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden" (Børne- og Socialministeriet, 2018).

Det er karakteristisk for en sådan dokumentation, at den ikke kan negligeres eller bortforklares, men tværtimod påkalder sig personalets opmærksomhed og lederens bevågenhed (boks 4).

Når lederen og personalet forholder sig analytisk til udfordringer, som de bliver opmærksomme på, kan de stille spørgsmål såsom: "Hvorfor oplever børnene sådan og sådan? Handler det om det og det?" I nogle tilfælde er det muligt at finde svarende gennem analyse af de foreliggende data. I andre tilfælde er det hensigtsmæssigt at tilvejebringe yderligere data om de omtalte udfordringer og herunder om børnene er aktive eller mere passive i læringsmiljøet (Kostøl, 2016).

For eksempel kan det være relevant at observere rollelege, hvor initiativtagerne er nogle af børnene, og hvor det pædagogiske personale har en relativt tilbagetrukket rolle. I fokus kan være, om og i hvilket omfang legen engagerer og involverer samtlige børn i gruppen, eller er der nogle børn, som ikke kan eller må deltage i legen, og som derfor sidder stille hen eller blot kigger på. I sådanne tilfælde kan det også være relevant at spørge børnene direkte om, hvordan de oplever legen, herunder ikke mindst de stille børn, som kan have allermest brug for at udvikle deres sprog, forestillingsevner, fantasi mv. gennem rollelegen.

Det er som før omtalt karakteristisk for Program for læringsledelse – dagtilbud, at ledere, pædagogiske medarbejdere, forældre og 4-6-årige børn systematisk bliver spurgt om deres oplevelser i læringsmiljøet. De bliver hvert andet år inviteret til at deltage i en kortlægning ved brug af digitale spørgeskemaer, og bagefter bliver data fra disse kortlægninger formidlet i form af kvalitetsprofiler, som bliver analyseret af ledere og ansatte til pædagogiske opgaver. Hensigten med den pædagogiske analyse er primært at få en eksplicit forståelse af de faktorer, som udløser, påvirker og opretholder pædagogiske udfordringer i dagtilbuddet (Nordahl, 2016). På grundlag heraf overvejer man derefter, hvilke pædagogiske forbedringsarbejder og hvilke former for forskningsbaseret kompetenceudvikling der er særlig brug for at gennemføre. Desuden deltager tilbudslederen sammen med andre ledere i kommunen i dialogbaserede lærings samtaler, hvor børnechefen er ordstyrer, og hvor der altid er tilbud om deltagelse af en forsker med kendskab til praksisnær forskning og data- og forskningsinformeret forbedringsarbejde.

Data fra kortlægninger er med andre ord kilde til bedre ledelsesinformation. Det er helt bevidst, at der står *bedre* og ikke *mere*. I nutiden vokser mængden af information eksponentielt, men det bliver man ikke nødvendigvis mere oplyst af. Det forudsætter, at man har adgang til praksisrelaterede data såsom data fra kortlægninger blandt ledere, pædagogiske medarbejdere, børn og deres forældre (boks 5).

Boks 5

"De har mange typer data, men kortlægningen, som er stor og bred, fordi der er så mange interessenter, gør, at den har stor nytteværdi for hende som leder. Hun kan bruge den til at tage pejling i forhold til nogle situationer. Det kan godt

være, at det kun er hvert andet år, men hun kan sige: 'Hvor er vi henne nu, og hvor tænker jeg, at vi skal hen?'"

"Ud fra et perspektiv som områdeleder er der noget positivt i, at hun kan se, hvad hun skal gå dybere i (...). Det har gjort, at de har arbejdet i en fælles retning. De har arbejdet hver for sig og sammen på noget.

Resultaterne af kortlægninger har været rigtig godt for hende selve og hendes distrikt, fordi hun har haft noget at tage afsæt i".

"Noget af det, som programmet gør, er, at de arbejder mere datainformeret, end de nogensinde har gjort før. De kobler data med, hvad de ellers har af tanker om, hvordan deres verden ser ud, og det er helt essentielt, når de vælger indsatsområder, som de vil arbejde med i distriktet".

Den omtalte ledelsesinformation er generelt til stor nytte for ledere på både institutions-, område-, distrikts- og kommuneniveau i alle seks kommuner (PFL – dagtilbud, 2019). En væsentlig begrundelse er, at den styrker arbejdet med udviklingsplaner og grundlaget for at udøve professionel dømmekraft og træffe beslutninger om forbedringer af de pædagogiske miljøer og aktiviteter (boks 6).

Boks 6

"De har haft udviklingssamtaler, hvor lederne er blevet spurgt om, hvordan deres udviklingsplan er opstået. Næsten alle har svaret, at den er opstået ud fra, at de er blevet nysgerrige på deres kortlægning. (...) Det er en form for systematik,

at de allesammen laver udviklingsplaner på det grundlag”.

”Mange af tingene har institutionerne taget med ind i udviklingsplanerne og sagt: ’Det bliver vi nødt til som institution at arbejde videre med’. De har brugt data på den måde. Det kan være data om sprog eller social kompetence”.

”Generelt har deltagelsen i Program for Læringsledelse styrket deres data- og forskningsinformerede praksis, fordi de bliver guidet gennem den pædagogiske analyse: ’Kig på jeres data og kobl det til forskning!’ På den måde får de en bedre dømmekraft og nogle helt andre begrundelser for deres handlinger i praksisfeltet både i forhold til forældre, til medarbejdere og til hinanden”.

Dokumentation kan i denne sammenhæng opfattes som et middel til, at aktørerne på niveau 2-4 i styringskæden bedre kan forstå den praksis, de forestår (Andresen, 2018). Det er blandt andet nyttigt, fordi det medvirker til at kvalificere den efterfølgende opfølgning i hele den kommunale organisation (boks 7).

Boks 7

”Der er møder mellem ledere og teamkoordinator om opfølgning på resultater af kortlægningerne. (...) De er meget opmærksomme på, at der sker opfølgning fra forvaltningsniveau og hele vejen ned igennem ledelseskæden, så det er organisationen, der arbejder. Det understøtter, at organisationen kommer til at stå et andet sted rent fagligt”.

”De har lagt styringskæden ned forstået på den måde, at de går sammen om at kigge på data. Det går til data sammen, og alle har et ansvar uagtet den position, de har. (...) Det er den enkelte pædagogiske teamleders ansvar at følge op på, men det også alles ansvar”.

”De har gennemgået kortlægningerne med personalet, men de har også fået noget ud af, at forvaltningen har været i institutionerne og kigget ind i deres data sammen med dem. (...) Det giver et ’kædetræk’ hele vejen ned”.

Det skal også nævnes, at det kommunale tilsyn får et løft, når det bliver foretaget på grundlag af data fra kortlægninger blandt børn, forældre og ansatte. Hvis der ikke var adgang til sådanne data, ville de forskellige kommunale forvaltninger være nødt til igangsætte tilsvarende former for systematiske og finmaskede dokumentationsaktiviteter. Hvis disse aktiviteter ophører, vil man nærmere bestemt ikke have det samme overblik over området, som man har nu, og derfor være nødsaget til at gøre en ekstra indsats for at leve op til kravene i den statslige lovning om, at dagtilbud skal dokumentere og evaluere mindst hvert andet år.

Diskussion

Den følgende diskussion omfatter to hovedtemaer. Det første diskussionstema er konsekvenserne af manglende, pædagogisk dokumentation. Det andet tema er konsekvenser af for megen dokumentation.

Politikere og ansatte i statslige forvaltninger ”mangler tal, fakta og dokumentation til at understøtte det politiske arbejde” (Jønsson, 2019, s. 6). På det øverste niveau i styringskæden på både nationalt, regionalt og kommunalt niveau er der behov for dokumentation på områder såsom ”administration, lovmedholdelighed, indsætter, målgrupper, resultater og økonomi”

(Socialstyrelsen, 2019). Af den grund anbefalede børnenemisterens rådgivende organ for nogle år siden en "Ny dagsorden for Danmarks dagtilbud" (Rådet for Børns Læring, 2016a). Der er behov for at gøre mere end hidtil for at dokumentere, hvad der fungerer godt for hvem, samt hvor og hvorfor det gør det: "Som samfund investerer vi hvert år ca. 30 milliarder kroner i dagtilbudsområdet. Og selvom vi i alle skåltaler hyl-der en tidlig indsats, så aner vi ikke, om den indsats, vi bruger så mange penge på, har en kvalitet, vi kan være bekendt" (Rådet for Børns Læring, 2016b).

Det har nogle utilsigtede konsekvenser, at denne dagsorden endnu ikke er blevet implementeret fuldt ud: Begrænset dokumentationen af styrkesider og svagheder besværliggør arbejdet med at gøre status over den hidtidige indsats, planlægge velbegrun- dede forbedringsarbejder og følge op på et kvalificeret grundlag. Det gælder blandt andet, hvis aktørerne på niveau 2 og 3 i styringskæden ønsker at gennemføre ændringer af organisatorisk art uden at have vished for, at det reelt medvirker til at forbedre persona- lets indsats og børnenes vilkår i dagtilbud. Det gæl- der også, hvis mangelfuld dokumentation medfører handlingslammelse, hvor ledere har det bedst med ikke at træffe beslutninger. Vigtige beslutninger på forskellige niveauer af styringskæden bliver i så fald parkeret i udvalg, gjort til genstand for udredninger eller udskudt på ubestemt tid.

Ajourført dokumentation er med andre ord både re- levant og nyttigt for politikere og andre beslutnings- tagere på nationalt og kommunalt niveau, som har det overordnede ansvar for at prioritere og dimensio- nere den pædagogiske indsats for 0-6-årige. Denne dokumentation kan blandt andet skabe vished for, at pædagogiske miljøer og aktiviteter fungerer godt eller måske ligefrem er en succes, hvilket kan styrke den fælles opmærksomhed og bevidsthed om værdien af den hidtidige indsats og opnå bedre styringsmæssigt

indblik i, om der noget i læringsmiljøerne, som ikke fungerer helt efter hensigten.

På øverste niveau i styringskæden forventer man, at pædagogisk dokumentation "danner grundlag for analyse af og systematisk refleksion over, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børne- nes trivsel, læring, udvikling og dannelse" (Børne- og Socialministeriet, 2018). Begrebet "refleksion" bli- ver i denne sammenhæng anvendt som overbegreb for mentale aktiviteter, hvor man udforsker sine op- levelser med henblik på at opnå nye forståelser og vurderinger (Mezirow, 2017). Refleksion forudsætter egentlig ikke en bestemt uddannelsesbaggrund. For eksempel er det almindeligt, at forældre, bedstefor- ældre og babysittere overvejer deres oplevelser med børn. På dagtilbudsområdet reflekterer lederne og de pædagogiske medarbejdere tilsvarende over læ- ringsmiljøets betydning for børnegruppens velbefin- dende, tryghed, tilknytning mv.

En begrænsning ved refleksioner er, at de dybest set er eftertanker. Der er ikke er fokus på at skabe vished for, endsige dokumentere, at de pædagogiske miljøer og aktiviteter fungerer efter hensigten (Timperley, 2018). En professionel kan derfor ikke nøjes med at reflektere over og finde mening i egne oplevelser. For eksempel er der "ingen flypassagerer, der ønsker sig en pilot, hvis professionelle uddannelsen har lagt vægt på fælles refleksioner og dialog med henblik på en stadig mere detaljeret forståelse af flyvningens forskellige fænomener på bekostning af teknikken til at lande i sidevind" (Kegan, 2017, s. 180). Når børn tilbringer de fleste af deres bedste timer i hverdagen i dagtilbud, er der tilsvarende ingen, der ønsker, at de vælter, når der opstår "sidevind" i et læringsmiljø, fordi medarbejderne savner dokumentation for, at læ- ringsmiljøet understøtter omsorg, tryghed og alsidig udvikling for samtlige børn uanset deres forskellige forudsætninger og baggrund. Den omtalte begræns-

ning ved refleksion må derfor overvindes ved analyse af data fra kortlægninger og andre former for dokumentation.

Det andet diskussionstema vedrører risikoen for, at dagtilbudsområdet aktører frembringer overflødig dokumentation, det vil sige data, som ikke bliver analyseret, eller hvor der ikke bliver fulgt op på resultaterne af disse analyser. Det kan ses i lyset af, at dokumentationskravene er blevet styrket i de senere år: "Den gængse opfattelse er, at antallet af regler og krav om at dokumentere arbejdet med de borger-nære velfærdsydelse er stigende. Dette afspejler sig også i debatten vedrørende dagtilbudsområdet" (Ejersbo, Lindeberg, & Pedersen, 2017, s. 6). Desuden bliver der ofte gennemført kommunalt og lokalt initierede udviklingsprojekter, som overlapper hinanden eller endda foregår samtidigt (Aabro, 2016), og som typisk er ledsaget af krav om dokumentation. I nogle tilfælde bliver de kommunale retningslinjer på dette område ændret med så korte mellemrum, "at gamle politikker og strategier ikke afsluttes, når der kommer nye til" (Rambøll & Qvarts, 2018, s. 115).

På dagtilbudsområdet er det obligatorisk at gennemføre sprogvurderinger og "de mest anvendte redskaber er uden sammenligning sprogudviklings- og sprogvurderingsmaterialer" (EVA, 2014, s. 6). Desuden er det obligatorisk at dokumentere læreplansarbejdet, herunder opfyldelsen af 12 eksplicite mål for arbejdet med læreplanstemaer (Børne- og Socialministeriet, 2018). Endvidere er der behov for at anvende andre redskaber: "Hovedparten af institutionerne har inden for de sidste to år anvendt mellem tre og fem redskaber eller metoder, som er udviklet af forskningscentre, institutter eller kommunen" (EVA, 2014, s. 6).

Ved kommunalt initierede udviklingsprojekter er der typisk krav om at dokumentere projektindsatsen. I

nogle tilfælde tager det overhånd, så datakulturen bliver præget af "manglende struktur omkring indsamling og nyttiggørelse af data" (Rambølls & Qvarts, 2018, s. 122). Der må være klare udmeldinger om, hvem der har ansvar for at sikre, at indsatsen får de tilsigtede konsekvenser, og hvordan det dokumenteres, at den er til gavn for børnene i dagtilbud (EU, 2018). I Program for Læringsledelse – dagtilbud foregår kortlægningerne som nævnt på en struktureret måde, som bidrager til, at praksis bliver mere datainformeret end hidtil, og tilbudslederne og medarbejderne bliver bedre i stand til at forstå den praksis, de forestår. Programmet er således et eksempel til efterfølgelse. Som før omtalt medvirker det også til at lægge styringskæden ned i kommunerne. For eksempel går aktører på tre niveauer sammen om at analysere, fortolke og handle på grundlag af dokumentationen. Også af den grund er programmet eksemplarisk.

I nogle tilfælde søger kommunale beslutningstagere at begrænse datamængden. Det kan for eksempel ske ved at undlade at kræve, at dagtilbuddene indtaster næsten samme oplysninger i to eller flere skemaer inden for kort tid. I sådanne tilfælde arbejder kommunale beslutningstagere "målrettet med at begrænse omfanget af dokumentation eller med at få meningen med dokumentationen formidlet til dagtilbudsniveau", og "enkelte kommuner arbejder ud fra en meget veldefineret dokumentationsindsats ift. omfang, anvendelse og indhold af dokumentationen" (Rambøll & Qvarts, 2018, s. 19). Desuden er der opfordringer fra øverste niveau i styringskæden til at nedbringe datamængden og afbureaukratisere indsatsen på dagtilbudsområdet. For eksempel er det meldt ud, at dokumentationen på dagtilbudsområdet ikke skal være meningsløs, unyttig eller demotiverende: "En oplevelse af at producere meningsløs dokumentation eller unyttige evalueringer bidrager negativt til fremtidig gennemførelse af dokumentations- og

evalueringsaktiviteter" (Børne- og Socialministeriet, 2018, s. 51).

Konklusion

Hensigten med denne artikel er at behandle følgende problemformulering: *Hvorfor og for hvem er det nyttigt at dokumentere indsatsen på dagtilbudsområdet?* Den behandles med fokus på økonomisk og pædagogisk dokumentation. Det er påvist, at et økonomisk fokus kan medvirke til at ændre synet på denne indsats, så den anskues som en investering i unges livschancer frem for som en omkostning i de statslige og kommunale budgetter. På dette punkt resterer der en væsentlig opgave for statslige myndigheder og forskningscentre med hensyn til at skabe tilstrækkelig med opdateret og pålidelig dokumentation.

I artiklen er det påvist, at der er belæg for at investere i både 0-6-årige og aldersgruppen 6-25+. Endvidere er det påvist, at investeringen hidtil har været mangelfuld, fordi en forholdsvis stor andel af den opvoksende generation ender som "glemte unge" uden uddannelse og job. Da indsatsen for udsatte børn i deres første leveår har afgørende betydning for deres fremtidsmuligheder, kalder det på en bred indsats, som begynder med at sikre en stabil voksenkontakt for alle børn i dagtilbud.

Hver gang, der træffes beslutninger om tidlig og differentieret indsats for børn i førskolealderen, er der i princippet behov for brugbar og finmasket dokumentation. I de sidste årtier er der derfor blevet stadig større interesse for at fremme datainformeret praksis og herved forbedre beslutningsgrundlaget på alle niveauer i styringskæden.

Artiklens hovedindhold vedrører brugen af data fra kortlægninger som dokumentation på kommunalt plan og i de enkelte dagtilbud til at gøre status over kvaliteten af den hidtidige indsats og identificerer

områder med plads til forbedringer. Det styrker forudsætningerne hos aktørerne på forskellige niveauer i styringskæden for at forstå den praksis, de forestår, og forbedrer grundlaget for at evaluere og forbedre løsningen af kerneopgaven på dagtilbudsområdet.

Dokumentationsaktiviteter er typisk en del af en helhed af fælles refleksioner over oplevelser i relation til pædagogiske miljøer og aktiviteter, analyse af data herom, systematisk, pædagogisk dokumentation heraf samt løbende evaluering af løsningen af kerneopgaven i dagtilbud. Tidligere undersøgelser på området og resultaterne af følgeforskning i tilknytning til Program for Læringsledelse – dagtilbud i seks kommuner tyder på, at den oplevede nytteværdi er stor af dokumentation på grundlag af kortlægninger, hvor den grundlæggende analyseenhed er det konkrete læringsmiljø i et dagtilbud, og hvor der især er fokus på dette miljøes betydning for børnenes velbefindende og alsidige udvikling.

Hvis der gennemføres systematiske kortlægninger hvert andet år med henblik på at forbedre de områder, hvor analyseresultaterne viser, at der er størst behov for det, kan aktørerne systematisk generere og analysere kvalitative data fra egne observationer og interviews i de mellemliggende år. Politikere og ledere på kommune-, distrikts-, område- og tilbudsniveau med det overordnede ansvar for at sikre, at disse forbedringsarbejder får de tilsigtede konsekvenser for børnene kan i den forbindelse styrke distribueret ledelse, så personalet reelt får tid og mulighed for at drage nytte af praksisrelevant dokumentation.

Normalt forudsætter det, at lederen og det pædagogiske personale bruger tid uden børn på at tilvejebringe og analysere data og reflekterer over, drøfter og aftaler, hvordan de bedst kan følge op på resultaterne heraf med henblik på at forbedre læringsmiljøet til gavn for børnene. Den oplevede nytteværdi er gene-

relt stor, når lederen og personalet på denne måde tager ejerskab til at analysere og handle på grundlag af relativt finmasket dokumentation, der som før omtalt kan omfatte dels data fra regelmæssige kortlægninger blandt både ansatte, børn og deres forældre, dels egne data fra observationer og interviews med børn og deres forældre.

Konklusionen er, at de beskrevne dokumentationsaktiviteter fremmer udviklingen af datainformeret praksis i de enkelte dagtilbud, kvalificerer grundlaget for løbende at forbedre de pædagogiske miljøer og aktiviteter samt styrker det styringsmæssige indblik og kommunale samarbejde på dagtilbudsområdet.

Litteratur

- Andersen, L. (2018). *Parkeret på sidelinjen: De glemte unge*. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- Andresen, B. B. (2018). At forestå og forstå pædagogisk praksis. I: Jørgensen, H. H., & Tuft, K. (Red.), *Pædagogers sprog: Professionsviden, fagsprog og forskning* (s. 38-50) København: Akademisk Forlag.
- Andresen, B. B. (2020). *Styrket kollektiv og analytisk praksis gennem brug af data og forskningsviden* Frederikshavn: Dafolo.
- Børne- og Socialministeriet (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan: Rammer og indhold*. København: Børne- og Socialministeriet.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2020). *Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (dagtilbudsloven)*. LBK nr. 824 af 15/08/2019. København: Børne- og Undervisningsministeriet.
- Carneiro, P., & Heckman, J. (2003). *Human capital policy*. Working Paper 9495. Cambridge MA: National bureau of economic research.
- Christensen, H. B. (2018). I kan gøre meget mere for de udsatte børn. *Børn & unge forskning 2018*, 8-11.
- Christoffersen, M. N., Højen-Sørensen, A.-K., & Laugesen, L. (2014). *Daginstitutionens betydning for børns udvikling: En forskningsoversigt*. København: SFI.
- Ejersbo, N., Lindeberg, N. H., & Pedersen, L. H. (2017). *Dokumentationskrav på dagtilbudsområdet*. København: KORA.
- EVA (2014). *Pædagogers vurderinger af børn i daginstitutioner: Systematisk anvendelse af vurderingsredskaber*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.
- EU (2018). *Proposal for a Council recommendation on high quality early childhood education and care systems*. Brussels: European Commission.
- Finansministeriet (2018). *Lov om Den Sociale Investeringsfond*. LOV nr. 1462 af 11/12/2018. København: Finansministeriet.
- Heckman, J. J., Pinto, R., & Savelyev, P. (2013). Understanding the mechanisms through which an influential early childhood program boosted adult outcomes. *American Economic Review* 103(6), 2052–2086.
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science* 302, 1900-1902.
- Heckman, J. J. (2016). *There's more to gain by taking a comprehensive approach to early childhood development*. Chicago: The Heckman Equation.
- Jacobsen, R.H., Arendt, J.N., Verner, M., Kollin, M.S., Halling, C., & Kolstrup, K. (2018). *Socialøkonomisk investeringsmodel (SØM): Dokumentation*. København: VIVE.
- Jakobsen, K. T., & Holm, K. H. (2019). *Uddannelsernes rolle for social mobilitet*. København: DEA.

- Jønsson, R. (2019). *Hvordan bliver små børn til high politics på Christiansborg?* En analyse af de politiske barrierer på 0-6-årsområdet blandt medlemmer af Folketinget, ministerielle embedsmænd og faglige aktører. København: DEA.
 - Kegan, R. (2017). Hvad er det der skal transformeres? En konstruktiv udviklingstilgang til transformativ læring. I: Illeris, K. (Red.) *49 tekster om læring* (s. 173-192). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
 - Kostøl, A. (2016). Udfordringer relateret til inkludering i barnehagen: En mikrostudie af fagdidaktiske og sociale indsatser i to barnehager. I: Christensen, V., Hansen, L. S., Kostøl, A., Persson, E., & Persson, B. (Red.) *Resultater fra fire kvalitative casestudier: FLiK-projektet Kristiansand kommune* (s. 55-74). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
 - Mezirow, J. (2017). Hvordan kritisk refleksion fører til transformativ læring. I: Illeris, K. (Red.), *49 tekster om læring* (s. 156-172). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
 - Nordahl, T. (2016). *Kortlægning og pædagogisk analyse: Pædagogiske medarbejdere i dagtilbud*. Aalborg: Laboratorium for forskningsbaseret skoleudvikling og pædagogisk praksis, Aalborg Universitet.
 - Nordahl, T., & Hansen, L. S. (2016). *Det ved vi om: Datainformeret forbedringsarbejde i dagtilbud*. Frederikshavn: Dafolo.
 - PFL – dagtilbud (2019). *Notat til programejerne*. Aalborg: Aalborg Universitet.
 - Petersen, K. E. (2019). *Dagtilbuddets betydning for børn i udsatte positioner. Pædagogisk indblik, 2*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
 - Rambøll & Qvarts (2018). *Kulegravninger af ældrepleje- og dagtilbudsområdet: Rapport til Digitaliseringsstyrelsen*. København: Rambøll Management.
 - Rea, D., & Burton, T. (2007). *Is the Heckman Curve consistent with the empirical evidence on program returns by age?* Wellington: NZAE.
 - Rådet for Børns Læring (2016a). Ny dagsorden for Danmarks dagtilbud: Sådan styrker vi kvaliteten for de 0-6-årige. København: Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.børns-læring.dk/-/media/filer/rbl/foer-2019/161025-ny-dagsorden-for-danmarks-dagtilbud.pdf?la=da>.
 - Rådet for Børns Læring (2016b). *Pressemeddelelse – formandskabet den 25. oktober 2016*. København: Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.børns-læring.dk/-/media/filer/rbl/foer-2019/161025-pressemedd-ny-dagsorden-for-danmarks-dagtilbud.pdf?la=da>.
 - Socialstyrelsen (2019). *Ledelsesinformation i faglig ledelse og styring*. København: Socialstyrelsen.
 - Timperley, H. S. (2018). *Styrken ved professionel læring*. Frederikshavn: Dafolo.
 - UNESCO (1994). Salamanca Erklæringen. Lokaliseret den 02.04.2020 via: <http://static.uvm.dk/Publikationer/1997/salamanca.pdf>.
 - Vickery, R. (2019). Kommentar: En tidlig indsats er måske ikke altid den bedste. *Mandag Morgen den 6. marts*. Lokaliseret den 02.04.2020 via: <https://www.mm.dk/artikel/en-tidlig-indsats-er-maaske-ikke-altid-det-bedste>.
 - Aabro, C. (2016). *Koncepter i pædagogisk arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
-